Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
föredraget den 31 maj 2016 [1]

Mål C-169/15

Montis Design BV
mot
Goossens Meubelen BV

(begäran om förhandsavgörande från Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen))

”Upphovsrätt och närstående rättigheter — Skyddets varaktighet — Upphovsrätt som upphört att gälla och som återuppstår”

1. I tvisten mellan företagen Montis Design B.V. och Goossens Meubelen B.V. (nedan kallade Montis respektive Goossens), har Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) hänskjutit en tolkningsfråga [2] till Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) rörande tillämpningen av artikel U 2 i protokollet om ändring av den enhetliga Beneluxlagen om mönsterskydd (nedan kallat Protokollet), [3] genom vilket artikel 21 i nämnda lag (nedan kallad BTMW) upphävdes.

2. Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) har beslutat att innan den uttalar sig om Hoge Raad der Nederlandens (Nederländernas högsta domstol) tolkningsfrågor hänskjuta tre tolkningsfrågor till EU-domstolen, eftersom den anser att lösningen av tvisten är beroende av tolkningen av direktiv 93/98/EEG [4].

3. Tvisten har sitt ursprung i artikel 21.3 BTMW, enligt vilken innehavare av upphovsrätt avseende skydd av mönster förlorade sin upphovsrätt om de inte lämnade en förklaring om upprätthållande av rättigheten. Om denna formalitet inte uppfylldes, blev den omedelbara följden att dessa rättigheter förlorade sitt skydd.

4. Kritiken mot lagen och dess oförenlighet, på den här punkten, med Bernkonventionen, [5] fick Beneluxlagstiftaren att år 2002 upphäva artikel 21.3 BTMW. I protokollet om upphävande fastställdes emellertid inget övergångssystem och det klargjordes inte heller vad som skulle hända med de upphovsrättigheter som upphört på grund av tillämpningen av BTMW.

1 — Originalspråk: spanska.

2 — Beslutet att hänskjuta tolkningsfrågor av den 13 december 2013 fattades med stöd av artikel 6 i fördraget av den 31 mars 1965 om upprättande av och stadgar för en Beneluxdomstol.

3 — Protocol houdende wijziging van de Eenvormige Beneluxwet inzake tekeningen of modellen, ondertecknat i Bryssel den 20 juni 2002.

4 — Rådets direktiv 93/98/EEG av den 29 oktober 1993 om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EGT L 290, 1993, s. 9).

5 — Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (Parisakten av den 24 juli 1971), i dess lydelse av den 28 september 1979 (nedan kallad Bernkonventionen). Den engelska versionen finns på http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/berne/trt_berne_001en.pdf.

5. Under tiden hade direktiv 93/98 harmoniserat upphovsrättens varaktighet i samtliga medlemsstater och utsträckt skyddstiden till 70 år efter upphovsmannens död, utan krav på att upphovsrättsinnehavarna skulle inge ”förklaringar om upprätthållande” eller liknande handlingar. I direktiv 93/98 föreskrevs dessutom att upphovsrätter för vilka skyddet hade upphört under vissa förhållanden kunde återuppstå.

6. Den hänskjutande domstolen frågar i korthet EU-domstolen hur direktiv 93/98 påverkar tvisten. I synnerhet undrar den hänskjutande domstolen om en upphovsrätt som upphört att gälla (till följd av att det formella villkor som BTMW föreskriver inte är uppfyllt) ska återuppstå och om så är fallet, från och med vilken tidpunkt.

I – **Tillämpliga bestämmelser**

A – *Unionsrätten*

7. Tillnärmningen av medlemsstaternas lagstiftning inom området immateriella rättigheter har i första hand skett genom direktiv 93/98, vilket senare ändrats[6] och upphävts genom direktiv 2006/116/EG,[7] genom vilket de tidigare versionerna kodifieras.

8. Eftersom de faktiska omständigheterna i målet vid den nationella domstolen hänför sig till en tid då direktiv 93/98 fortfarande gällde och mot bakgrund av att innehållet i de artiklar som är relevanta i förevarande mål inte har ändrats i det nu gällande direktivet, återges här nedan de relevanta artiklarna i det förstnämnda direktivet.

9. Skäl 11 hade följande lydelse:

”För att upprätta en hög skyddsnivå som både uppfyller den inre marknadens krav och behovet av att skapa en rättslig miljö som bidrar till en harmonisk utveckling av litterärt och konstnärligt skapande inom gemenskapen, bör skyddstiden harmoniseras så att den för upphovsrätt fastställs till 70 år efter upphovsmannens död eller 70 år efter det att verket lagligen görs tillgängligt för allmänheten …”

10. Skäl 27 hade följande lydelse:

”Hänsyn till förvärvade rättigheter och berättigade förväntningar är en del av gemenskapens rättsordning. Medlemsstaterna får därför särskilt föreskriva att upphovsrätt och närstående rättigheter som under vissa omständigheter återupplivas genom detta direktiv, inte får leda till att personer som i god tro inlett utnyttjandet av verken vid en tidpunkt då dessa verk inte var skyddade av upphovsrätt skall behöva betala för detta.”

11. Artikel 1.1 hade följande lydelse:

”1. Upphovsrätten till ett litterärt eller konstnärligt verk enligt artikel 2 i Bernkonventionen skall löpa under upphovsmannens livstid och 70 år efter hans död, oavsett vilken dag som verket lagligen gjordes tillgängligt för allmänheten.”

6 — I synnerhet genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället (EGT L 167, 2001, s. 10).

7 — Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/116/EG av den 12 december 2006 om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EUT L 372, 2006, s. 12).

12. I artikel 10.2 och 10.3 föreskrivs följande under rubriken ”Tillämpning i tiden”:

”2. De skyddstider som fastställs i detta direktiv skall tillämpas på alla verk och prestationer som skyddas i minst en medlemsstat på den dag som avses i artikel 13.1, i enlighet med de nationella bestämmelserna om upphovsrätt eller närstående rättigheter eller som uppfyller kriterierna för skydd enligt direktiv 92/100/EEG.[[8]]

3. Detta direktiv skall inte påverka sådana utnyttjanden som skett före den dag som avses i artikel 13.1. Medlemsstaterna skall anta de nödvändiga bestämmelserna för att särskilt skydda rättigheter som förvärvats av tredjeman.”

13. Artikel 13.1 första stycket hade följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna skall före den 1 juli 1995 sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att uppfylla artikel 1–11 i detta direktiv.”

14. Harmoniseringen av mönster genomfördes genom direktiv 98/71/EG,[9] där artikel 17 reglerar dessa immateriella rättigheter och upphovsrätten (”principen om dubbelt skydd”)[10] på följande vis:

”Ett mönster som är skyddat genom att det enligt detta direktiv är registrerat som mönsterrätt i eller för en medlemsstat skall också ge rätt till lagstadgat skydd enligt denna stats upphovsrätt från den dag då mönstret skapades eller lades fast på något sätt. Det tillkommer varje enskild medlemsstat att avgöra i vilken utsträckning och på vilka villkor ett sådant skydd skall ges, samt även vilken originalitetsnivå som skall krävas.”

B – *Bernkonventionen*

15. Även om Europeiska unionen inte har undertecknat Bernkonventionen, har den en indirekt anknytning till den genom avtalet om handelsbaserade aspekter av immaterialrätter (Tripsavtalet), vilket återfinns i bilaga 1 C till Marrakechavtalet om upprättande av Världshandelsorganisationen (WTO), som unionen däremot har undertecknat.[11]

16. I artikel 9 i Tripsavtalet föreskrivs följande:

”Medlemmarna skall följa bestämmelserna i artiklarna 1–21 i Bernkonventionen (1971) och dess bilaga. Av avtalet följer emellertid inga rättigheter eller skyldigheter för medlemmarna beträffande de i artikel 6 [bis] i denna konvention medgivna rättigheterna eller de därur härledda rättigheterna.”

17. Artikel 5.2 i Bernkonventionen har följande lydelse:

”2) Rättigheterna åtnjutes och utövas utan att någon formalitet behöver iakttas och oberoende av om skydd finnes i verkets hemland. Där annat ej föreskrives i denna konvention, bestämmes följaktligen såväl skyddets omfång som de rättsliga åtgärder, vilka står ett verks upphovsman till buds för skydd av hans rättigheter, uteslutande efter lagstiftningen i det land där skyddet påkallas.”

8 — Rådets direktiv 2006/115/EG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EGT L 346, 1992, s. 61), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG av den 12 december 2006 (EUT L 376, 2006, s. 28).

9 — Europaparlamentets och rådets direktiv 98/71/EG av den 13 oktober 1998 om mönsterskydd (EGT L 289, 1998, s. 28).

10 — Se skäl 8 i direktiv 98/71.

11 — Europeiska gemenskapen godkände det genom rådets beslut 94/800/EG av den 22 december 1994 om ingående, på Europeiska gemenskapens vägnar – vad beträffar frågor som omfattas av dess behörighet –, av de avtal som är resultatet av de multilaterala förhandlingarna i Uruguayrundan (1986–1994) (EGT L 336, 1994, s. 1).

C – *Rätten i Benelux*

18. Enligt artikel 12 BTMW [12] gäller registreringen av ett mönster i fem år från och med dagen då ansökan gjordes.

19. I artikel 21.1 BTMW föreskrevs det (innan den upphävdes) att ett mönster som är av påtagligt konstnärlig karaktär kan vara skyddat samtidigt av denna lag och av lagarna om upphovsrätt, om villkoren för tillämpning av båda är uppfyllda.

20. Enligt artikel 21.3 BTMW (återigen innan den upphävdes), medför ett upphävande av registreringen av ett mönster med en påtagligt konstnärlig karaktär eller upphörandet av den ensamrätt som följer av denna registrering, att upphovsrätten till detta mönster också upphör, om dessa två rättigheter innehas av samma person. Ensamrätten ska dock inte upphöra om innehavaren av mönsterrätten, i enlighet med artikel 24, [13] lämnar en särskild förklaring för att behålla sin upphovsrätt. [14]

21. Efter det att Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) hade slagit fast att denna bestämmelse var oförenlig med artikel 5.2 i Bernkonventionen, upphävdes artiklarna 21 och 24 i BTMW genom artikel U i Protokollet. [15]

22. Protokollet trädde i kraft den 1 december 2003 och det innehöll inte några övergångsbestämmelser eller några anvisningar om en eventuell retroaktiv verkan av det upphävande som där föreskrevs.

II – **Faktiska omständigheter och tolkningsfrågor**

23. Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) har i sitt beslut använt sig av Hoge Raad der Nederlandens (Nederländernas högsta domstol) redogörelse för de faktiska omständigheterna, och jag håller mig till den.

24. Bolaget Montis tillverkar möbler i Nederländerna sedan 1974. Sedan 1983 saluför bolaget fåtöljen Charly, som är formgiven av Gerard van den Berg. Med inspiration från denna fåtölj formgav Gerard van der Berg även en matsalsstol, Chaplin, som också salufördes.

25. Den 19 april 1988 ansökte van den Berg om internationell registrering av ett mönster (nr DM/010786), bland annat för fåtöljen Charly och stolen Chaplin. I ansökan angavs Montis som mönsterrättsinnehavare och Gerard van den Berg som formgivare.

26. 1990 överlät Gerard van den Berg sin upphovsrätt avseende Charly och Chaplin till Montis.

27. I slutet av den femåriga registreringsperioden för mönstren (det vill säga 1993) hade Montis inte lämnat någon förklaring om upprätthållande av rättigheten i den mening som avses i artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse). Genom tillämpning av den bestämmelsen upphörde, den 18 april 1993, de upphovs- och mönsterrättigheter som Montis hade.

12 — Tractatenblad, nr 1966, s. 13.

13 — Enligt artikel 24 ska den förklaring som avses i artikel 21 lämnas, samtidigt som den föreskrivna avgiften betalas, inom ett år innan ensamrätten till mönstret upphör att gälla.

14 — Enligt den gemensamma kommentaren från Beneluxländernas regeringar avseende kravet på förklaring om upprätthållande (vilken generaladvokat Timmerman hänvisar till i punkt 3.6 i sitt förslag till avgörande till Beneluxdomstolen), ”… har det förefallit nödvändigt att tillämpa stränga påföljder om en sådan förklaring inte lämnas in. Den upphovsrätt för vilken ingen förklaring har lämnats in upphör samtidigt som den mönsterrätt som den är knuten till”.

15 — Se fotnot 3.

28. År 2008 väckte Montis talan mot Goossens och gjorde gällande att stolen Beat, som saluförs i Goossens möbelbutiker, innebär ett intrång i Montis upphovsrätt till stolarna Charly och Chaplin. Goossens invände att det inte hade lämnats någon förklaring om upprätthållande av rättigheten enligt artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) och att upphovsrätten därför hade upphört att gälla.

29. Montis anförde att dess upphovsrätt hade återuppstått till följd av att artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) hade upphävts den 1 december 2003. Montis ansåg att upphävandet hade retroaktiv verkan. Montis gjorde också gällande att rättigheterna hade återuppstått med retroaktiv verkan från den 1 juli 1995, vilket är den tidpunkt som anges i artikel 10.2 jämförd med artikel 13.1 i direktiv 93/98.

30. Efter att domstolarna i första och andra instans delvis hade ogillat Montis talan, överklagade Montis till Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol), som beslutade att vilandeförklara målet i avvaktan på att Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) uttalar sig om två frågor rörande tolkningen av artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) som den hänskjutit.

31. Eftersom svaret på tolkningsfrågorna enligt Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) är beroende av tolkningen av unionsrätten (i synnerhet artikel 10 jämförd med artikel 13.1 i direktiv 93/98), har Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) i sin tur hänskjutit följande tolkningsfrågor till Europeiska unionens domstol:

”1) Är skyddstiden enligt artikel 10 jämförd med artikel 13.1 i direktiv 93/98 tillämplig på upphovsrättigheter som ursprungligen skyddades av nationell upphovsrättslig lagstiftning men som före den 1 juli 1995 upphörde att gälla till följd av att en formalitet inte uppfylldes (i tid), närmare bestämt att en förklaring om upprätthållande av en rättighet i den mening som avses i artikel 21.3 i den enhetliga Beneluxlagen av den 20 juni 2002 om mönsterskydd (i dess tidigare lydelse) inte lämnades (i tid)?

2) Om fråga 1 besvaras jakande:

Ska direktiv 93/98 tolkas så, att det utgör hinder för nationell lagstiftning som innebär att upphovsrätten till ett verk av brukskonst som upphörde att gälla före den 1 juli 1995 till följd av att en formalitet inte uppfylldes har upphört att gälla permanent?

3) Om fråga 2 besvaras jakande:

Om det ska anses att upphovsrätten i fråga enligt nationell lagstiftning vid någon tidpunkt återuppstår eller har återuppstått, vid vilken tidpunkt är detta då fallet?”

III – **Förfarandet vid domstolen och parternas yrkanden**

A – *Förfarandet*

32. Begäran om förhandsavgörande inkom till domstolens kansli den 13 april 2015.

33. Parterna i det nationella målet, den portugisiska regeringen och Europeiska kommissionen har gett in skriftliga yttranden inom den tid som föreskrivs i artikel 23 andra stycket i domstolens stadga.

34. Ombuden för Montis, Goossens och Europeiska kommissionen medverkade vid den muntliga förhandlingen som hölls den 10 mars 2016.

B – *Sammanfattning av de yttranden som getts in*

35. Enligt Montis bör de frågor som Beneluxdomstolen har ställt utvidgas till att omfatta artikel 17 i direktiv 98/71 och besvaras så, att den artikeln utgör hinder för artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse), vilket innebär att upphovsrättigheterna återuppstod den 17 november 1998 (det vill säga den dag då direktiv 98/71 trädde i kraft).

36. I andra hand har Montis gjort gällande att den aktuella artikeln i BTMW saknar verkan, eftersom den åsidosätter artikel 7.4 jämförd med artikel 5.2 i Bernkonventionen, vilket innebär att Montis upphovsrättigheter inte upphörde att gälla den 19 april 1993. I tredje hand har Montis hävdat att skyldigheterna enligt Bernkonventionen omfattas av de ”nationella bestämmelserna” i den mening som avses i artikel 10.2 i direktiv 93/98. Utifrån den sistnämnda premissen har Montis dragit slutsatsen att upphovsrättigheterna återuppstod den 1 juli 1995, vilket var den sista dagen för införlivande av direktivet i de nationella rättsordningarna.

37. Goossens menar sammanfattningsvis att det den 1 juli 1995 inte längre fanns några upphovsrättigheter till stolarna Charly och Chaplin som var skyddade i unionen, vilket innebär att de inte kunde återuppstå till följd av direktiv 93/98. Goossens har vidare gjort gällande att domstolens praxis (i synnerhet domarna i målen Sony Music Entertainment [16] och Butterfly Music [17]) inte är relevant för att avgöra förevarande mål, eftersom den handlar om fall där de aktuella rättigheterna var skyddade i en annan medlemsstat i unionen och upphörde på grund av att skyddstiden löpte ut och inte som i det här fallet på grund av att en formalitet inte var uppfylld.

38. Goossens anser dessutom, vad gäller domen i målet Flos, [18] att harmoniseringen av skyddstiden inte omfattar formerna för hur den utövas, vilket innebär att direktiv 93/98 inte utgör hinder för artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse).

39. På sin höjd anser Goossens att återupprättandet av upphovsrättigheterna till stolarna Charly och Chaplin ägde rum den 1 december 2003, det vill säga den dag då artikel 21 BTMW upphävdes. Kravet på rättssäkerhet innebär att rättigheterna inte kan anses ha återupprättats den 1 juli 1995. Goossens anser således att den första tolkningsfrågan ska besvaras nekande, vilket innebär att de två andra frågorna inte behöver besvaras.

40. Den portugisiska regeringen har gjort gällande att principen om återupprättande av upphovsrätten är oförenlig med syftet med direktiv 93/98. Om domstolen inte godtar denna ståndpunkt, anser den portugisiska regeringen att den upphovsrätt som upphört återuppstår, enligt direktivet, oavsett av vilket skäl den upphört, i synnerhet om skälet var oförenligt med Bernkonventionen. Den portugisiska regeringen anser därför att den tredje frågan ska besvaras så att den tidpunkt då Montis upphovsrätt återuppstod ska vara den 1 juli 1995.

41. Kommissionen instämmer inte med den hänskjutande domstolen, vilken begränsat återupprättandet av upphovsrätten till de fall där skyddstiden har löpt ut enligt den nationella rätten före direktivet (under förutsättning att den var kortare än den tid som föreskrivs i direktivet, det vill säga 70 år). Enligt kommissionen följer det av rättspraxis att skälet till att upphovsrätten har upphört helt saknar relevans, vilket innebär att direktiv 93/98 är tillämpligt även när den har upphört på grund av att en formalitet inte har uppfyllts.

16 — Dom av den 20 januari 2009, Sony Music Entertainment (C-240/07, EU:C:2009:19).

17 — Dom av den 29 juni 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333).

18 — Dom av den 27 januari 2011, Flos (C-60/09, EU:C:2011:29).

42. Kommissionen anser att Benelux Gerechtshof (Beneluxdomstolen) inte hade rätt då den slog fast att upphovsrätt enbart förelåg på grundval av den nationella rätten, eftersom det var den som reglerade varaktigheten innan direktivet trädde i kraft. Enligt kommissionen medger artikel 10.2 i direktivet två alternativ för att återupprätta upphovsrätten till stolarna Charly och Chaplin: antingen kan Montis styrka att upphovsrätten gällde i någon medlemsstat den 1 juli 1995, eller så skulle det skydd som ges genom direktiv 92/100 kunna tillämpas.

43. Under alla förhållanden har kommissionen påpekat att den omständigheten att artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) är oförenlig med Bernkonventionen och att den omständigheten att upphörandet (av upphovsrätten) kvarstod till följd av att en sådan förklaring som krävs enligt den artikeln i BTMW inte hade lämnats, är oförenlig, inte bara med syftet med direktiv 93/98 utan även med den grundläggande rätten till egendom enligt artikel 17 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan), vilket innefattar immateriella rättigheter. Kommission anser sammanfattningsvis att direktiv 93/98 från och med den 1 juli 1995 är tillämpligt på upphovsrättigheter som de här aktuella, vilka upphörde att gälla på grund av att rättighetsinnehavaren inte uppfyllde ett formellt villkor.

IV – **Prövning av tolkningsfrågorna**

A – *Inledande anmärkningar*

44. Min första anmärkning gäller Montis begäran [19] om att prövningen av tolkningsfrågorna ska utvidgas till att omfatta en bedömning av artikel 17 i direktiv 98/71. Jag anser inte att denna begäran kan godtas.

45. Även om dessa begrepp är väl kända, vill jag erinra om att det förfarande som föreskrivs i artikel 267 FEUF utgör ett medel för samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna genom vilket EU-domstolen tillhandahåller de nationella domstolarna de uppgifter om tolkningen av unionsrätten som de behöver för att kunna avgöra anhängiga tvister. [20] EU-domstolen har slagit fast att dess samarbete med de nationella domstolarna sker genom ett förfarande som inte är avsett att avgöra en tvist och som inte medger några initiativ av parterna och under vilket dessa enbart anmodas att yttra sig. Eftersom det är den nationella domstolen som ensam avgör vilka frågor som ska hänskjutas till domstolen, kan parterna inte göra ändringar i dessa. [21]

46. Beneluxdomstolen har inte fått någon fråga från Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) rörande artikel 17 i direktiv 98/71, [22] och Beneluxdomstolen har inte hänvisat till detta direktiv i sina tolkningsfrågor. Inte heller de andra parterna i målet har gjort det. Även om domstolen rent hypotetiskt skulle kunna omformulera de frågor som ställs till den för att ge den hänskjutande domstolen andra underlag för sin prövning, anser jag inte att Montis begäran kan godtas, eftersom det i målet inte föreligger tillräckliga uppgifter för att lämna ett svar rörande artikel 17 i direktiv 98/71. Jag föreslår således att tvisteföremålet inte ska utvidgas så att det går utöver innehållet i tolkningsfrågorna.

19 — Se punkt 35 ovan.

20 — Se dom av den 15 september 2011, Unió de Pagesos de Catalunya (C-197/10, EU:C:2011:590, punkt 16, och där angiven rättspraxis).

21 — Se dom av den 6 juli 2000, ATB m.fl. (C-402/98, EU:C:2000:366, punkt 29 och där angiven rättspraxis).

22 — Montis har emellertid i sitt yttrande (sidan 2, punkt 5) gjort gällande att bolaget i sin inlaga av den 21 februari 2014 till Beneluxdomstolen åberopade återupprättande av dess upphovsrätt med stöd av artikel 17 i direktiv 98/71.

47. Den andra anmärkningen rör Montis upphovsrätt till stolarna, vars existens, som upphovsrätt betraktat, inte har ifrågasatts i det nationella målet. Även om det är omtvistat huruvida den kan återupprättas med stöd av direktiv 93/98, har ingen av parterna – och inte heller den nationella domstolen – ifrågasatt att fåtöljen Charly och stolen Chaplin hade de egenskaper som krävs för att omfattas av bestämmelserna om mönsterskydd och av bestämmelserna om upphovsrätt, i enlighet med den princip om dubbelt skydd som föreskrivs i Benelux lagstiftning och i artikel 17 i direktiv 98/71.

48. Denna andra anmärkning har en viss betydelse, för på ett mer allmänt plan är det inte så lätt att avgöra när ett föremål (i det här fallet en stol eller en fåtölj) kan betecknas som ett ”konstverk” som på grund av sina unika egenskaper kan åtnjuta upphovsrättsligt skydd. Denna fråga (som dessutom i högsta grad är beroende av faktiska bedömningar av de olika föremålens grad av originalitet och nyskapande i förhållande till de funktionella kraven) behöver inte diskuterats eftersom det i det nationella målet som nämnts inte har ifrågasatts att fåtöljen Charly och stolen Chaplin omfattas av upphovsrätten. Det bör påpekas att artikel 17 i direktiv 98/71 ger varje medlemsstat rätt att ”avgöra i vilken utsträckning och på vilka villkor ett sådant skydd skall ges, samt även vilken originalitetsnivå som skall krävas” om deras lagstiftning ger mönster upphovsrättsligt skydd.

49. Min tredje anmärkning rör det sätt på vilket den hänskjutande domstolen har formulerat sina frågor. Av skäl som jag nedan ska redogöra för, anser jag inte att svaret på den andra tolkningsfrågan nödvändigtvis kräver att den första frågan besvaras jakande.

50. Om det förutsätts att det inte finns något sådant ömsesidigt beroende som görs gällande i tolkningsfrågan, ska jag börja med att undersöka om direktiv 93/98 är tillämpligt i förevarande fall, vilket innebär att artikel 10.2 i direktivet måste tolkas. Denna undersökning kan sedan ligga till grund för en prövning av om det aktuella formella kravet är förenligt med direktiv 93/98 (förklaring om upprätthållande av rättigheten i artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse)). Avslutningsvis ska det, om så krävs, preciseras vid vilken tidpunkt den upphovsrätt som det nationella målet rör återuppstår.

B – *Tolkningen av artikel 10.2 i direktiv 93/98/EEG och huruvida den är tillämplig i förevarande mål*

1. Allmänna reflektioner

51. Det framgår av skäl 11 i direktiv 93/98 [23] att unionslagstiftaren harmoniserade skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter, för att upprätta en hög skyddsnivå som både uppfyller den inre marknadens krav och behovet av att skapa en rättslig miljö som bidrar till en harmonisk utveckling av litterärt och konstnärligt skapande inom unionen.

52. Således fastställdes skyddstiden i hela unionen till 70 år efter upphovsmannens död, såväl för litterära och konstnärliga verk som för filmverk eller audiovisuella verk, [24] och till 50 år efter dagen för framförandet, för utövande konstnärers rättigheter, eller efter upptagningen, för fonogramframställares rättigheter. [25]

53. Vad gäller beräkningen av dessa skyddstider föreskrevs det i artikel 8 i direktiv 93/98 att den skulle börja den 1 januari det år som följer på den händelse som ger upphov till skyddet.

23 — Se punkt 9 i detta förslag till avgörande.

24 — Artiklarna 1.1 respektive 2.1 i direktiv 93/98.

25 — Artikel 3.1 respektive 3.2 i direktiv 93/98.

54. I detta sammanhang, och med samma syfte att harmonisera skyddstiderna, infördes genom artikel 10.2 i direktiv 93/98 en regel som innebar att upphovsrätten återuppstod i de medlemsstater där skyddet hade upphört i två alternativa situationer: a) när den skyddades i minst en medlemsstat den 1 juli 1995 [26] eller b) när föremålet uppfyllde kriterierna för skydd enligt direktiv 92/100.

55. Den bakomliggande tanken är i korthet att det genom att upphovsrätten återupprättades [27] i de medlemsstater där den inte längre var skyddad, skulle skapas en enhetlig skyddstid under den tid som krävdes för att uppnå den maximala tid som angavs i direktiv 93/98. På så sätt skulle man undvika de störningar som olika långa skyddstider gav upphov till för den fria rörligheten för varor, friheten att tillhandahålla tjänster och konkurrensen. [28]

56. Det första alternativa villkoret (det vill säga att skyddet kvarstod i minst en medlemsstat före den 1 juli 1995) har redan prövats av domstolen, vilket jag ska visa nedan, men så är inte fallet med det andra – och det är sannerligen inte så lätt att tolka när ett verk uppfyller ”kriterierna för skydd enligt direktiv 92/100/EEG”.

2. Det första alternativa villkoret

57. I domen i målet Butterfly Music [29] tolkade domstolen för första gången artikel 10 i direktiv 93/98 och i synnerhet punkt 2 i denna artikel. [30] Domstolen påpekade att de skyddstider som föreskrivs i artikel 10.2 i direktivet kan få till följd att verk eller prestationer som inte längre skyddas av upphovsrätt åter erhåller ett sådant skydd i de medlemsstater där det föreskrivs en kortare skyddstid.

58. Domstolen erkände samtidigt att denna konsekvens var en följd av gemenskapslagstiftarens uttryckliga vilja, [31] vilket bekräftar att det handlade om att så snart som möjligt uppnå en harmonisering av de nationella lagstiftningarna om skyddstiden för upphovsrätt och närstående rättigheter, [32] och att undvika att vissa rättigheter är skyddade i en del medlemsstater men inte i andra. [33]

59. Denna tolkning preciserades i domen i målet Sony Music Entertainment, där domstolen slog fast att det föreskrivna första alternativa villkoret i artikel 10.2 i direktiv 93/98 innebär ett krav på att prestationen i fråga tidigare varit skyddad i minst en medlemsstat, även om det inte behöver vara den medlemsstaten i vilken skyddet görs gällande. [34] Domstolen tillade att den harmoniserade skyddstiden även ska tillämpas på prestationer som aldrig har skyddats i den medlemsstat i vilken skyddet görs gällande. [35]

26 — Detta datum kommer från artikel 13.1 i direktiv 93/98.

27 — För att beskriva samma rättsliga fenomen används olika begrepp som att rätten återupplivas, återupprättas eller återuppstår.

28 — Se skäl 3 i direktiv 2006/116, som citeras i fotnot 7. Störningarna var inte enbart hypotetiska, vilket hade framgått av dom av den 24 januari 1989, EMI Electrola/Patricia Im- und Export m.fl. (341/87, EU:C:1989:30).

29 — Dom av den 29 juni 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333).

30 — Den hänskjutande domstolens fråga rörde skydd för de rättigheter som förvärvats av tredje man, det vill säga punkt 3.

31 — Domstolen slöt sig till denna vilja genom att jämföra kommissionens ursprungliga förslag (där det angavs att bestämmelserna skulle gälla ”rättigheter som inte löpt ut den 31 december1994”) med den ändring som Europaparlamentet förde in i den nya lydelsen, vilken i huvudsak infördes i slutversionen av direktiv 93/98. Se punkterna 18 och 19 i domen av den 29 juni 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333).

32 — Ett syfte som nämns i skäl 2 i direktiv 93/98.

33 — Dom av den 29 juni 1999, Butterfly Music (C-60/98, EU:C:1999:333, punkt 20).

34 — Dom av den 20 januari 2009, Sony Music Entertainment (C-240/07, EU:C:2009:19, punkt 22).

35 — Ibidem, punkt 25.

60. Avslutningsvis erkände domstolen i domen i målet Flos [36] till att börja med principen om dubbelt skydd av upphovsrätt och av mönster, [37] och slog därefter fast att medlemsstaterna inte får reglera skyddstiden för upphovsrätt, eftersom den redan har bestämts i direktiv 93/98. [38] Domstolen fann att ”mönster som registrerats i eller för en medlemsstat och som uppfyllde villkoren för att få skydd enligt medlemsstaternas upphovsrätt, bland annat vad gäller verkshöjd, och för vilka skyddstiden enligt artikel 1 jämförd med artikel 10.2 i direktiv 93/98 ännu inte hade löpt ut, enligt artikel 17 i direktiv 98/71 skulle ha upphovsrättsligt skydd i den medlemsstaten”. [39]

61. Om denna rättspraxis tillämpas på fallet med stolarna Charly och Chaplin, och om det medges att dessa två föremål kan åtnjuta upphovsrättsligt skydd (vilket som sagt ingen har ifrågasatt), borde den ”återställande” verkan som direktiv 93/98 har, tillämpas på Montis upphovsrättigheter om det styrks att dessa fortfarande var skyddade i någon medlemsstat den 1 juli 1995, oavsett om det var i Nederländerna eller i någon annan stat.

62. Då en fråga ställdes vid förhandlingen i målet om huruvida stolarna var upphovsrättsligt skyddade i någon medlemsstat (eftersom det i de inlagor som ingetts tycktes vara omtvistat huruvida denna upphovsrätt gällde i Tyskland), svarade emellertid både Montis och Goossens bestämt ”nej”.

63. Det får således anses styrkt att stolarna Charly och Chaplin, den 1 juli 1995, inte hade något upphovsrättsligt skydd i någon medlemsstat. Följaktligen kan Montis inte åberopa den retroaktiva verkan av artikel 10.2 i direktiv 93/98, på grundval av det första alternativa villkoret som ger upphov till denna verkan. [40]

3. Det andra alternativa villkoret

64. Tolkningsproblemen är större när det gäller det andra alternativa villkoret för att de skyddstider som föreskrivs i direktiv 93/98 ska tillämpas, enligt artikel 10.2, i vilken det i den sista meningen hänvisas till direktiv 92/100. Jag har redan nämnt att det inte finns någon rättspraxis rörande detta.

65. Ser man till lydelsen av denna mening och därefter granskar direktiv 92/100 uppstår en viss förvirring, eftersom det inte är så lätt att identifiera de ”kriterier för skydd” som ska återfinnas i detta direktiv. [41] I själva verket nämns i artikel 2 i direktiv 92/100 endast rättighetshavare och föremål för uthyrnings- och utlåningsrättigheter och upphovsrätten närstående rättigheter, beträffande de verk som skyddas av de sistnämnda rättigheterna. [42]

36 — Dom av den 27 januari 2011, Flos (C-168/09, EU:C:2011:29).

37 — Ibidem, punkterna 37 och 38.

38 — Ibidem, punkt 39.

39 — Ibidem, punkt 41.

40 — Ingenting förändras enligt Montis av att beviset om denna giltighet i Tyskland skulle kunna ha åberopats inom ramen för en annan tvist med en tredje man, eftersom denna tolkningsfråga utgör en rättegångsfråga inom ramen för den tvist som prövas av Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) i Nederländerna, i vilken de faktiska omständigheterna inte längre får ifrågasättas och nya bevis inte får åberopas.

41 — Kommissionen godtog vid förhandlingen att direktiv 92/100 inte innehåller sådana ”kriterier för skydd” som det hänvisas till i den sista meningen i artikel 10.2 i direktiv 93/98.

42 — Det handlar närmare bestämt om ensamrätten att medge eller förbjuda uthyrning och utlåning som kan tillkomma: upphovsmannen (vad gäller original och andra exemplar av hans verk), den utövande konstnären (vad gäller upptagningar av hans framförande), fonogramframställaren (vad gäller hans fonogram) och den som producerat första upptagningen av en film (vad gäller original och andra exemplar av filmen).

66. Även om det i vissa fall i direktiv 92/100 anges vissa kriterier som ska vara uppfyllda, exempelvis rörande filmproducenter (artikel 2.1 fjärde strecksatsen),[43] anges det i andra fall inte några sådana kriterier, exempelvis rörande fonogramframställare (artikel 2.1 tredje strecksatsen). I samtliga fall måste emellertid de allmänna villkoren för skydd i direktivet vara uppfyllda,[44] däribland det som rör skyddstiden i artikel 12.[45]

67. Det bör i detta sammanhang påpekas att artikel 13.1 i direktiv 92/100 också begränsade återupprättandet av de rättigheter som där erkänns dem som ”den 1 juli 1994 fortfarande var skyddade av medlemsstaternas lagstiftning … eller *som vid den tidpunkten uppfyllde de nödvändiga kriterierna för skydd enligt detta direktiv*”.[46]

68. Ur ett historiskt perspektiv kanske det är lättare att förstå: direktiv 92/100 tvingade för första gången medlemsstaterna att skydda vissa rättigheter som antingen inte var skyddade i alla eller inte var skyddade i någon av dem.[47] Den mest uppenbara är den utövande konstnärens rätt vad gäller upptagningar av hans framförande,[48] vilken infördes genom direktiv 92/100.

69. Mot bakgrund av dessa indicier, och för att återgå till direktiv 93/98, förefaller det som om hänvisningen till direktiv 92/100 i den sista meningen i artikel 10.2 ska uppfattas så, att den bekräftade – och i förekommande fall utvidgade – skyddet för upphovsrätten och närstående rättigheter till verk och föremål som redan åtnjöt sådant skydd den 1 juli 1994, eller som borde ha åtnjutit sådant skydd, om de olika medlemsstaterna hade införlivat direktiv 92/100 i sin nationella rättsordning.[49]

70. Syftet med direktiv 93/98 var inte att skyddet för upphovsrättigheter och föremål skulle återuppstå med retroaktiv verkan i det fall där skyddet hade upphört i medlemsstaterna, eftersom den åtgärden inte var nödvändig för en väl fungerande inre marknad.[50] Det syftade bara till att skyddet skulle omfatta de rättigheter och föremål som antingen upprätthållits i någon medlemsstat den 1 juli 1995 eller som borde kunnat ha åtnjuta detta skydd, i enlighet med direktiv 92/100. Avsikten var, som jag har erinrat om, att skapa en enhetlig skyddstid i hela unionen och på så sätt undvika de störningar som de olika nationella skyddstiderna orsakat.[51]

71. Under alla förhållanden har Montis yrkat att dess upphovsrätt och det skydd den ger dess stolar ska återuppstå, men inte någon rätt till uthyrning eller utlåning eller några andra upphovsrättigheter (eller närstående rättigheter) av dem som uttryckligen föreskrivs i direktiv 92/100. Följaktligen har den inte heller rätt att åberopa hänvisningen i den sista meningen i artikel 10.2 i direktiv 93/98.

43 — Det ska röra sig om den första upptagningen av en film – vilken också definieras i den bestämmelsen – och rättigheterna omfattar bara originalet och andra exemplar.

44 — För fonogramframställare ska det vara minst 20 år, enligt hänvisningen till Romkonventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram och radioföretag (1961), i dess artikel 14 (version på spanska finns på http://www.wipo.int/treaties/es/text.jsp?file_id=289758).

45 — Reinbothe, J. och von Lewinski, S., *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy*, London, 1993, s. 120.

46 — Min kursivering.

47 — Se Commission of the European Communities, *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action*, KOM(88) 172 slutlig, s 159.

48 — Artikel 2.1 andra strecksatsen i direktiv 92/100.

49 — Walter, M.M., ”Term Directive – Article 10 Application in time”, i Walter, M.M. och Von Lewinski, S., *European Copyright Law – A Commentary*, Oxford, 2010, s. 622.

50 — Jorna, K. och Martin-Prat, M., ”New rules for the game in the European copyright field and their impact on existing situations”, *European intellectual Property Review* (EIPR), 1994, s. 148.

51 — Se, beträffande de fria rörligheten för varor, dom av den 17 maj 1988, Warner Brothers m.fl./Christiansen (158/86, EU:C:1988:242, punkterna 10–16).

4. Den eventuella hänvisningen till direktiv 98/71

72. Vid förhandlingen i målet framkom att det rådde viss enighet mellan parterna om att tolka hänvisningen till direktiv 92/100 i artikel 10.2 i direktiv 93/98 på ett flexibelt och dynamiskt sätt, så att den utsträcks till att omfatta alla bestämmelser om harmonisering av immateriella rättigheter, däribland mönster, vars rättsliga skydd på unionsnivå regleras i direktiv 98/71. På så sätt skulle det upphovsrättsliga skydd, som löper parallellt med mönsterskyddet till de i det nationella målet aktuella stolarna, vara fastställt.

73. Denna utvidgning av hänvisningens omfattning övertygar mig emellertid inte.

74. För det första innehåller artikel 10.2 i direktiv 2006/116 om kodifiering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter, rent formellt, samma ordalydelse som artikel 10.2 i direktiv 93/98 med hänvisningen till direktiv 92/100 oförändrad. Denna omständighet är tillräcklig för att visa att lagstiftaren inte har velat utsträcka hänvisningen till att omfatta andra typer av immateriella rättigheter. Då det ovannämnda kodifieringsdirektivet antogs år 2006 skulle lagstiftaren utan svårighet ha kunnat utsträcka denna hänvisning till att omfatta direktiv 98/71 om mönsterskydd, som då redan hade trätt i kraft, vilket denne emellertid inte gjorde.

75. I materiellt hänseende var det dessutom logiskt att exakt samma hänvisning till direktiv 92/100 fördes in i direktiv 2006/116, eftersom skyddstiden för de rättigheter som skyddades genom direktiv 92/100, vilken ursprungligen byggde på minimiperioder, hade ersatts av den skyddstid som föreskrivs i artiklarna 2 och 3 i direktiv 93/98.[52] Med andra ord fanns regleringen av skyddstiden för rättigheterna i direktiv 92/100 i själva verket i direktiv 93/98. Följaktligen var det nödvändigt att föra över artikel 10.2 i direktiv 93/98 till direktiv 2006/116, för att säkerställa skyddstiden för de rättigheter som reglerades i direktiv 92/100, i synnerhet i de fall där dessa rättigheter inte erkändes i samtliga medlemsstater.

76. Vad beträffar direktiv 98/71, å ena sidan, regleras skyddstiden för mönsterrättigheter i artikel 10 och den bygger på perioder om fem år. Därmed skiljer den sig avsevärt från skyddstiden för upphovsrätt och närstående rättigheter. Å andra sidan hade anknytningen mellan mönsterrättigheter och upphovsrätt skett genom artikel 17 i direktiv 98/71, i vilken det i första hand hänvisas till den nationella rätten. Under dessa förhållanden fanns det dessutom inget behov av en hänvisning som byggde på en mycket vag tolkning av hänvisningen till direktiv 92/100, och det är oklart vilket lagstiftningssyfte som låg bakom denna nya hänvisning.

5. Konsekvens

77. Sammanfattning: a) Montis kan inte dra fördel av den sista meningen i artikel 10.2 i direktiv 93/98, efter att bolaget medgett att dess upphovsrätt till stolarna Charly och Chaplin inte längre gällde, vid den tidpunkt som krävdes, i någon av unionens medlemsstater; b) Montis kan heller inte omfattas av skyddet i direktiv 92/100, eftersom hänvisningen till det direktivet som finns i artikel 10.2 i direktiv 93/98 inte är tillämplig på den här typen av upphovsrättigheter utan bara på dem som anges i själva direktiv 92/100. Dessutom kan hänvisningen till skyddet i direktiv 98/71 som nämnts inte utsträckas till att omfatta mönster.

78. Direktiv 93/98 skulle emellertid kunna tillämpas på Montis upphovsrättigheter för det fallet att artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse), genom att den förhindrar att upphovsrätten återuppstår, skulle vara oförenlig med direktivet på grund av ett den strider mot syftet med artikel 10.2 i direktivet. Det är just detta som är innebörden av den andra tolkningsfrågan från Beneluxdomstolen.

52 — Enligt artikel 11, genom vilken artiklarna 11 och 12 i direktiv 92/100, där denna ”minsta” varaktighet fastställdes, uttryckligen upphävs i avvaktan på en ”senare harmonisering”, vilket var den som infördes genom direktiv 93/98 (se skäl 16 i direktivet).

C – Huruvida artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) är förenlig med direktiv 93/98

79. Genom det protokoll [53] som undertecknades i Bryssel den 20 juni 2002 upphävdes, med verkan från och med den 1 december 2003, artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) och, som en följd därav, artikel 24 i samma lag. Skälet till att de upphävdes var, som jag tidigare nämnt, att Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) hade funnit att de var oförenliga med artikel 5.2 i Bernkonventionen [54] och att artikel 9 i Tripsavtalet ålade signatärstaterna att iaktta denna konvention.

80. Detta beslut föreföll logiskt, eftersom BTMW krävde att den som hade upphovsrätt till mönster, och ville upprätthålla skyddet, skulle lämna en förklaring om upprätthållande av rättigheten inom ett år före utgången av varje femårig skyddsperiod. Denna förklaring utgjorde i själva verket en av de formaliteter som var förbjudna enligt artikel 5.2 i Bernkonventionen och följaktligen togs den bort från BTMW.

81. På grund av kopplingen mellan Bernkonventionen och unionsrätten, genom artikel 9.1 i Tripsavtalet, måste även artikel 21.3 BTMW anses vara oförenlig med unionsrätten från och med den tidpunkt då Tripsavtalet trädde i kraft.

82. Även om artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) är oförenlig med internationell rätt, och med unionsrätten genom kopplingen mellan Tripsavtalet och Bernkonventionen, så löser det inte frågan om dess förhållande till direktiv 93/98.

83. Goossens har gjort gällande att direktiv 93/98 inte harmoniserade de närmare villkoren för hur upphovsrätten ska utövas. Detta påstående är inte helt korrekt, eftersom artikel 8 i direktiv 93/98 reglerar beräkningen av skyddstiderna, vilket är en faktor som påverkar utövandet av dessa rättigheter. Även om det hade varit korrekt, hade detta påstående emellertid inte gjort det möjligt att bibehålla verkan av artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) efter det att direktiv 93/98 trätt i kraft.

84. Även om den harmonisering som skedde genom direktiv 93/98 inte innefattar de processuella aspekterna av utövandet av upphovsrätten till mönster, vore det ologiskt och synnerligen formalistiskt att godta att artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) ska fortsätta att gälla inom ramen för ett tidsmässigt utvidgat skydd för upphovsrätten (70 år), vilket är det skydd som införs genom direktivet, och som även föreskriver att upphovsrätt som upphört ska återuppstå.

85. Om man utgår från att direktiv 93/98 bygger på de grundläggande principerna i Bernkonventionen (till vilken det upprepade gånger hänvisas) [55] och en av dessa är förbudet mot att underordna upphovsrätten vissa administrativa formaliteter, kan det knappast godtas att villkoret i artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse), när direktiv 93/98 väl har trätt i kraft, ska upprätthållas i en nationell bestämmelse (i det här fallet i Benelux) som villkor för att dessa rättigheter ska föreligga. Om denna formalitet inte hade krävts, eller om den hade tagits bort i tid, så skulle innehavaren av den upphovsrätt som säkerställs genom direktiv 93/98 kunnat göra anspråk på de fördelar som den medför, med avseende på en förlängning av skyddstiden. Upprätthållandet av villkoret i artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) skar av denna möjlighet och försvagade således den ändamålsenliga verkan av direktiv 93/98.

53 — Se återigen fotnot 3.

54 — Vilken återges i punkt 17 i detta förslag till avgörande. Enligt denna åtnjutes och utövas rättigheterna utan att någon formalitet behöver iakttas.

55 — Skäl 1, 5, 12, 14, 17 och 22, samt artiklarna 1 och 7.

86. Genom att begränsa upphovsrätten på det här sättet, motverkade artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse), verkan av direktiv 93/98, eftersom den förhindrade att syftena i skäl 11 uppnåddes,[56] det vill säga att upprätta en hög skyddsnivå och skapa en rättslig miljö som bidrar till en harmonisk utveckling av litterärt och konstnärligt skapande.

87. Jag anser således att den ändamålsenliga verkan av artikel 10.2 i direktiv 93/98, när fristen för införlivande väl löpt ut, utgjorde hinder för tillämpligheten av en nationell bestämmelse som artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse), enligt vilken upphovsrätten till ett verk, som upphörde före den 1 juli 1995 på grund av att en formalitet inte hade uppfyllts, även i fortsättningen ansågs ha upphört.

88. Denna slutsats kräver emellertid två nyanseringar. Den första är att artikel 21 BTMW, som nämnts, blev oförenlig med direktiv 93/98 när direktivet trädde i kraft. Det går inte att på grundval av direktiv 93/98 hävda att artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) var oförenlig med direktivet innan detta existerade i rättslig mening, oavsett om den stred mot Bernkonventionen, som då inte utgjorde en del av unionsrätten.

89. Den andra nyanseringen är att eftersom tvisten mellan Montis och Goossens är en tvist mellan enskilda, bör det påpekas för den domstol som ska avgöra tvisten att direktiven saknar horisontell direkt effekt, även om bestämmelserna är klara, precisa och ovillkorliga och syftar till att tillerkänna enskilda rättigheter eller ålägga dem skyldigheter.[57] Enligt EU-domstolens praxis är den nationella domstolen i det här fallet skyldig att i den utsträckning det är möjligt tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte, samt beakta hela den nationella rätten och använda de tolkningsmetoder som den erkänner för att säkerställa direktivets fulla verkan och komma fram till en lösning som överensstämmer med dess syfte.[58]

90. Den nationella domstolens skyldighet att beakta ett direktivs innehåll vid tolkningen och tillämpningen av relevanta bestämmelser i nationell rätt begränsas likväl av allmänna rättsprinciper, särskilt av principerna om rättssäkerhet och förbud mot retroaktiv lagstiftning, och den kan inte tjäna som grund för att nationell rätt tolkas *contra legem*.[59]

91. Det ankommer visserligen på den hänskjutande domstolen att undersöka om den kan tillämpa den nationella rätten – under den ovan angivna perioden – på ett sätt som överensstämmer med direktiv 93/98, men om det, vilket jag misstänker, inte är möjligt, kan den part som lidit skada till följd av att nationell rätt inte är förenlig med unionsrätten åberopa rättspraxis rörande ersättning för den lidna skadan, förutsatt att de villkor som anges i denna rättspraxis är uppfyllda.[60]

56 — Vilken återgetts i punkt 9.

57 — Se dom av den 7 juni 2007, Carp (C-80/06, EU:C:2007:327, punkt 20 och där angiven praxis).

58 — Dom av den 5 oktober 2004, Pfeiffer m.fl. (C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 113 och där angiven praxis), och dom av den 15 september 2011, Mücksch (C-53/10, EU:C:2011:585, punkt 29 och där angiven praxis).

59 — Dom av den 23 april 2009, Angelidaki m.fl. (C-378/07– C-380/07, EU:C:2009:250, punkt 199 och där angiven rättspraxis).

60 — De kumulativa villkor som ska vara uppfyllda för att ansvar ska uppkomma är i korthet följande: a) Syftet med direktivet ska vara att ge enskilda rättigheter; b) innehållet i dessa rättigheter ska kunna fastställas på grundval av direktivets bestämmelser; c) det ska föreligga orsakssamband mellan åsidosättandet av medlemsstatens skyldighet och den uppkomna skadan. Se dom av den 24 januari 2012, Domínguez (C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 43), och dom av den 23 april 2009, Angelidaki m.fl. (C-378/07–C-380/07, EU:C:2009:250, punkt 202, samt där angiven rättspraxis).

92. Vad avslutningsvis beträffar den eventuella direkta tillämpningen av artikel 17.2 i stadgan, vilken ligger till grund för de immateriella rättigheterna till vilken kommissionen har hänvisat,[61] räcker det att nämna att de faktiska omständigheterna i målet sträcker sig tillbaka till tidpunkter då stadgan ännu inte hade någon bindande rättslig verkan. Jag anser således att det är överflödigt med en diskussion om huruvida den artikeln i stadgan kan medföra en subjektiv rätt för enskilda, i den mening som avses i domen i målet Kücükdeveci,[62] som gör det möjligt att tillämpa den i en tvist mellan enskilda som omfattas av direktiv 93/98.

93. Den omtvistade nationella bestämmelsen – så länge den var i kraft – kunde således inte åsidosätta artikel 17.2 i stadgan, eftersom stadgan inte hade rättslig verkan då. Under alla förhållanden kan motparten i det nationella målet inte heller hållas ansvarig för ett eventuellt åsidosättande av immaterialrätten till följd av den utsläckande verkan som det formella villkoret i artikel 21.3 BTMW (i dess tidigare lydelse) hade.

D – *Tidpunkten då upphovsrätten återuppstod*

94. Det är förståeligt att det råder tvivel om vid vilken tidpunkt upphovsrätten till fåtöljen Charly och stolen Chaplin återuppstod. Montis har gjort gällande att det skedde vid den tidpunkt då skyddet upphörde, det vill säga den 18 april 1993. Jag anser emellertid inte att det finns stöd i direktiv 93/98 för en sådan slutsats, vilken dock skulle kunna understödjas av andra argument.

95. Den nationella domstolen skulle eventuellt kunna tolka det så, att upphävandet av artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) enligt protokollet fick retroaktiv verkan, så att ett upphörande av upphovsrätten till följd av den bestämmelsen blir ogiltig (*ex tunc*) (med förbehåll för tredje mans rättigheter). Domstolarna i Beneluxländerna skulle också kunna slå fast, om deras lagstiftning tillåter det, att den omständigheten att artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) var oförenlig med Bernkonventionen, förhindrade, även här (*ex tunc*), att upphovsrätten upphörde på grund av administrativa formaliteter. Vad som konstateras i båda fallen är att det inte handlar så mycket om den förlorade upphovsrättens återuppstående, utan snarare om att den i rättslig mening aldrig har upphört. För att komma fram till den ena eller andra lösningen kan de enligt min uppfattning inte förlita sig på EU-domstolens hjälp, eftersom den saknar behörighet att tolka den nationella rätten (i det här fallet BTMW och det protokoll genom vilket delar av lagen upphävdes) och att jämföra den med den internationella rätten (Bernkonventionen) när den inte ingick i unionsrätten.

96. Enligt min uppfattning skedde det återställande av upphovsrätten som infördes genom direktiv 93/98 ur unionsrättsligt perspektiv den 1 juli 1995, det vill säga den dag som föreskrivs i artikel 10.2 jämförd med artikel 13.1. Gemenskapslagstiftaren klargjorde (artikel 13.1) att medlemsstaterna före den dagen skulle vidta de åtgärder som var nödvändiga för att anpassa sig till det nya enhetliga systemet för upphovsrätt, vilket innefattade ett eventuellt återupprättande av denna (till följd av artikel 10.2). Gemenskapslagstiftaren var även medveten om de eventuella ”handlingar avseende utnyttjanden” som tredje man kunde ha företagit före den tidpunkten, med förbehåll för vilka och för de förvärvade rättigheterna skyddstiden utsträcktes till 70 år.

61 — Kommissionen har i punkt 45 i sitt skriftliga yttrande gjort gällande att begränsningen av de immateriella rättigheterna under alla förhållanden borde iaktta deras centrala innehåll och den hänvisade till dom av den 24 november 2011, Scarlet Extended (C-70/10, EU:C:2011:771, punkt 43), och dom av den 16 juli 2015, Coty Germany (C-580/13, EU:2015:485, punkt 35). Det förefaller emellertid inte som att en bestämmelse som i undantagsfall föreskriver att upphovsrätten ska återuppstå retroaktivt efter att skyddet av den upphört, ingår i immaterialrättens centrala innehåll.

62 — Dom av den 19 januari 2010, Kücükdeveci (C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 56).

97. Jag anser emellertid att det är lämpligt att skilja denna tidpunkt från två andra: den första är den tidpunkt (den 19 april 1993) då, utan att det skedde något avbrott, den upphovsrätt skulle återuppstå som upphört utan tillåten laglig grund. Detta är tidpunkten då upphovsrätten återuppstår om de nederländska domstolarna finner att förklaringen om upprätthållande är rättsstridig och slår fast att något sådant krav inte har funnits eftersom det aldrig har uppställts. I det fallet är skyddstiden på 70 år efter upphovsmannens död tillämplig för upphovsrätten enligt artikel 10.2 i direktiv 93/98, eftersom Montis upphovsrätt trots allt gällde i en medlemsstat den 1 juli 1995.

98. Den andra tidpunkten [63] är då det protokoll trädde i kraft genom vilket artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) upphävdes, det vill säga den 1 december 2003. Eftersom det rör sig om Benelux lagstiftning, som i denna typ av förfaranden betraktas på samma sätt som den nationella rätten, ankommer det inte på EU-domstolen att tolka den. Om, såsom jag föreslår, tidpunkten då Montis upphovsrätt återuppstod i unionsrättsligt hänseende endast kan vara den 1 juli 1995, ankommer det på de nationella domstolarna att pröva betydelsen av den tidpunkt då protokollet trädde i kraft och dess eventuella verkan bakåt i tiden. Även om det inte ankommer på mig att tolka den nationella bestämmelsen, skulle det kanske kunna härledas ur den att de av Montis rättigheter som återuppstod inte kan göras gällande mot tredje man förrän den 1 december 2003, vilket föranleder mig att göra en sista reflektion rörande skyddet av de rättigheter som tillkommer tredje man i god tro.

99. Naturligtvis kan inga krav på ekonomisk ersättning riktas mot sådana tredje män på grund av otillåten användning av dessa rättigheter före den tidpunkt då de återuppstod, den 1 juli 1995, vilket tydligt följer av artikel 10.3 första meningen i direktiv 93/98. Den andra meningen i samma punkt uppmanar emellertid medlemsstaterna att anta åtgärder för att skydda rättigheter som förvärvats av tredje man, varvid de ges ett mycket omfattande utrymme för skönsmässig bedömning för att lagstifta om detta.

100. I detta sammanhang, med det förbehåll som redovisats i de föregående punkterna, ankommer det på den nationella rätten att reglera verkan av upphävandet av artikel 21 BTMW (i dess tidigare lydelse) från den 1 december 2003, enligt protokollet, samt avgöra om detta upphävande kan anses vara en lagstiftningsåtgärd av ett sådant slag att den står i proportion till direktivets syfte. Eftersom Beneluxdomstolen inte uttryckligen har frågat om tolkningen av artikel 10.3 i direktiv 93/98, saknas det anledning att gå närmare in på den aspekten av tvisten.

V – **Förslag till avgörande**

101. Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslår jag att domstolen besvarar tolkningsfrågorna från Beneluxdomstolen på följande vis:

1) Artikel 10.2 i direktiv 93/98/EEG om harmonisering av skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter, utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken den upphovsrätt till ett konstnärligt verk som, endast på grund av underlåtenheten att uppfylla en administrativ formalitet, hade upphört före den 1 juli 1995, anses ha upphört att gälla permanent. Det ankommer på den nationella domstolen att pröva om det mot bakgrund av omständigheterna i den tvist mellan enskilda som den prövar kan tolka den nationella lagstiftningen på ett sätt som överensstämmer med det ovannämnda direktivet och, i förekommande fall, underlåta att tillämpa den nationella lagstiftningen.

2) Artikel 10.2 jämförd med artikel 13.1 i direktiv 93/98 ska tolkas så, att de upphovsrättigheter som den berör ska anses ha återuppstått den 1 juli 1995.

63 — Montis har föreslagit ett tredje datum, den 17 november 1998, då direktiv 98/71 trädde i kraft. Av de skäl jag anfört i punkt 44 och följande punkter för att inte utvidga diskussionen till att omfatta det direktivets eventuella betydelse, anser jag att det saknas anledning att beakta det datumet.